

Bokanmeldelse

Ronald Grini

Privat praksis, Trondheim

Tone Schou Wetlesen og Haldis Hjort **Spor etter Krigen – Livshistorier** Unipub AS, 2006. Kr. 373. 270 sider. ISBN 82 - 7477 - 232 - 6

Boken er skrevet av professor i sosiologi Tone Schou Wetlesen og psykolog og forsker Haldis Hjort. Den handler om det å være barn i det tysk okkuperte Norge under andre verdenskrig.

Begge forfatterne er født i 1940 og hadde altså sin tidligste barndom under krigen. Boken omfatter imidlertid ikke egne erindringer. Den bygger på intervjuer med 16 kvinner og menn som var barn under krigen. Hensikten har vært å finne ut hvordan disse opplevde krigen og hvilke spor den har satt i deres livsløp. Informantene er fordelt på ti kvinner og seks menn som ble intervjuet i 60–70-årsalderen. Boken har også en gjennomgang av hva andre har skrevet om barns opplevelser under krig.

Det er både barn av krigshelter og fiendens barn, dvs. barn av foreldre med NS-tilknytning eller tysk far. Dessuten er det barn som hadde opplevd brent jords taktikk da tyskerne tvang gjennom evakueringen av Finnmark, barn som mistet fedre i krigshandlinger og barn uten spesielle opplevelser og som stort sett hadde følt at «ivet gikk sin gang».

Et dilemma for forfatterne har vært å skille mellom det som er ekte minner fra krigen og det som er blitt fortalt dem av voksne. Dette gjelder ikke minst de fire som var to år da krigen sluttet.

Et annet dilemma har bestått i å skille mellom de spor i livsløpet som antas å være direkte krigsrelatert og de spor som like godt kan skyldes andre forhold og ikke uten videre kan tilbakeføres til krigen. Et tredje dilemma som forfatterne tar opp, er hvorvidt minnene og sporene fra krigen kan ha endret seg slik at historiene de forteller er blitt fordreide. Et fjerde dilemma som boken også diskuterer,

er hvorvidt informantenes historier har overføringsverdi, dvs. i hvor stor grad kan man fra utvalget trekke ut slutninger som gjelder for alle barn i Norge i tidsperioden?

De spor som krigen har etterlatt, spenner over et vidt område. Én informant liker eksempelvis fortsatt ikke flydur fordi det minner om bombingene av Kjeller flyplass og den sterke opplevelsen av angst. (Den utbredte frykten for flybombing er reell nok når man tar i betraktning at etter kapitulasjonen i Norge i juni 1940 og frem til fredsslutningen, ble 752 personer og derav 124 barn drept av bomber.) Elvira som ble tvangsevakuert i båt, har fortsatt problemer med å sove i mørklagte rom. En NS-datter har alltid strevet med å klare seg i sosiale sammenhenger. Jonas som selv var aktiv i motstandsbevegelsen som gutt, blir fortsatt skjelven når han snakker om krigen, har mareritt om å være i kamp med tyskere og orker ikke se filmer om Holocaust og vold. Mange mener å ha ettervirkninger på grunn av tausheten og hemmeligholdelsen under og etter krigen. De fikk ikke snakket ut. Krigsbakgrunnen gjorde mange tunge til sinns, innadvendte, de fikk dårlig forhold til foreldre og jevnaldrende og har hatt nervøse plager. Mange sliter med skamfølelse fra den kalde krigen fordi de hadde foreldre som var kommunister. Andre forteller om skam fordi de var tyskerbarn. Mange mener de har pådratt seg en tendens i livet til å ta på seg ansvar for andre som følge av at de som barn måtte ta på seg mye voksent ansvar, og av den grunn havnet i omsorgsyrker.

Det har vært en tradisjon i Norge å bruke «krigsbarn» bare om barn fra forhold mellom en mann fra okkupasjonsstyrken og en kvinne i det okkuperte landet. Forfatterne argumenterer for å gi begrepet «krigsbarn» en vid betydning og la det innbefatte alle som ble født under krigen og som ble preget av den i større eller mindre grad.

Jeg kunne ønsket at boken også hadde diskutert av begrepet «krigen», tatt i betraktning en vanlig tendens til å relatere krigen til krigshandlinger, krigsdeltakelse eller andre dramatiske enkeltopplevelser. Ville begrepet «krigstiden», som er mer omfattende og inkluderende, vært mer dekkende? Burde mer oppmerksomhet vært rettet mot den generelle undertrykkelsen som hele nasjonen var utsatt for og hvordan denne innvirket på barna? Jeg tenker her på umyndiggjøringen, kravene til underordning, truslene, inngrepene, tilsidesettelsen av norsk lov og tradisjon, ja hele det undertrykkende systemet som trengte seg inn over alt i skole, arbeid og privatliv.

Boken er tankevekkende og kan anbefales både for de som selv var krigsbarn (barn under krigen) og for senere generasjoner. Hos undertegnede, som selv var barn under krigen, har den vekket mange minner og kan følgelig tjene som eksempel på at funnene har overføringsverdi. Under lesingen har jeg dessuten hatt fordelen av å kunne kikke etter i egen dagbok skrevet i løpet av «de fem lange årene».